

11. SUBTITULACIÓ

11.0. Qüestions prèvies

En aquesta secció trobareu uns criteris generals que poden ser d'ajut a l'hora de subtitular continguts audiovisuals. Caldrà distingir entre els vídeos de format petit, destinats a les xarxes socials, que seran de curta durada i visionats generalment en dispositius de pantalla petita (telèfons i tauletes) en posició vertical i els de format gran, de durada llarga, destinats a la pantalla gran en posició apaïsada.

L'idioma dels subtítols a la FPCEE Blanquerna-URL és sempre el català. Totes les intervencions que siguin en altres llengües caldrà traduir-les al català.

En un subtítol no s'hi ha d'encabir tot el text que es diu oralment, sinó que cal fer-ne un resum previ i reescriure el text mantenint-ne la cohesió interna i d'acord amb els paràmetres i condicionants que tot seguit exposarem. Altrament, els subtítols no seran ni llegibles ni intel·ligibles. En aquest procés de condensació no es pot ni deixar buits d'informació ni escriure telegràficament.

El tractament dels subtítols de qualsevol peça audiovisual serà diferent en funció de si es tracta d'una **transcripció** o d'una **traducció**.

En el primer cas, caldrà **corregir** els errors que cometin les veus del text oral i escriure un text lingüísticament correcte per als subtítols. El grau d'intervenció dependrà del registre i context comunicatiu del text oral, però en tot cas s'haurà de mantenir l'estil de l'emissor.

En el segon cas, caldrà detectar els **problemes de traducció** que presenti el text oral (culturemes, jocs de paraules, etc.) i solucionar-los de la manera més eficient possible. La transposició d'una llengua a una altra pot suposar un augment dels caràcters del text; aleshores, caldrà recórrer a tècniques de reducció que permetin ajustar els subtítols als paràmetres establerts per aquest manual d'estil.

A continuació es detallen les característiques formals que han de tenir els subtítols, així com els problemes de traducció més habituals i estratègies útils de correcció de transcripció.

11.1. Forma

a) Justificació

Els subtítols han d'aparèixer sempre **centrats** al mig de la part inferior de la pantalla, és a dir, el text s'alinea al centre. Només en alguns casos específics en què calgui distingir entre dues o més veus, es podrà col·locar el text a la banda de la pantalla que correspongui.

b) Color

El color recomanat per excel·lència és el **groc**, perquè és el que sol fer més contrast amb les imatges. En tot cas, el color pot variar sempre que faci **alt contrast** amb el fons i sigui fàcil de distingir per a l'ull humà, com ara el blau turquesa.

c) Font

Pel mateix motiu que cal triar un color llampant amb contrast, cal triar una font senzilla, de pal sec, que sigui fàcil de llegir i mostri un text net i clar. Per exemple, arial o calibri.

11.2. Durada

La velocitat de lectura màxima és de **setze caràcters per segon**. Tant la durada com la segmentació (11.3) dels subtítols han d'anar d'acord amb això, perquè l'espectador tingui temps de llegir tot el text.

El temps recomanable de permanència en pantalla és d'**1,5-2,5 segons** aproximadament per a un subtítol d'una línia i **3-6 segons** per a un subtítol de dues línies. En el cas dels monosíl·labs, el temps es pot reduir més si les imatges ho requereixen.

L'interval d'aparició pot variar entre **dos i quatre fotogrames**, però sempre caldrà ajustar els subtítols als canvis de pla de la peça audiovisual. En general, cal procurar que el text entri quan la veu comença a parlar i surti quan s'acaba la intervenció. Si cal més temps es pot ajustar el temps de sortida, però mai el d'entrada.

11.3. Segmentació

Els límits establerts tradicionalment per als subtítols són **dues línies** per subtítol i **36 caràcters** per línia (inclosos els espais i els signes de puntuació). Si la frase cap en una sola línia, millor que en dues.

Quan el subtítol contingui menys de 30 caràcters, s'haurà d'escriure en una sola línia i quan estigui format per dues oracions que sumen més de 30 és convenient separar-les i escriure a **cada línia una oració completa**.

Per marcar que hi ha més d'un interlocutor cal marcar cada intervenció amb un **guionet**. A més, no es deixarà cap espai entre el guionet i el caràcter que el segueixi. És important no encavalcar les intervencions de personatges diferents, és a dir, una intervenció no pot anar immediatament a continuació de l'anterior; sinó que cal separar-la en dues línies o dos subtítols diferents.

Per exemple:

* -Hola! Com estàs? -Bé, i tu?

-Hola! Com estàs?
-Bé, i tu?

Cal mirar de mantenir l'**estructura del discurs** perquè la lectura dels subtítols sigui fàcil de llegir. Per tant, procurarem no dividir les intervencions en diferents subtítols i mantenir una estructura en què cada línia equivalgui a una **oració o a una unitat de sentit**. Com a resultat, també hem d'evitar ajuntar en un subtítol nou una intervenció inacabada que ve d'una intervenció anterior.

Per exemple:

Subtítol 1

* -L'altre dia vam anar a sopar

L'altre dia vam sopar a un lloc nou

a un restaurant nou

que ens va agradar molt.¹

que ens va agradar molt.

-Que bé! Doncs m'hi has de portar.

-Que bé! Doncs m'hi has de portar.

¹ En aquest exemple s'ha fet servir una estratègia de condensació que ha permès respectar el límit de caràcters per línia (vegeu 11.5.b).

Subtítol 2

Quan els subtítols es divideixin inevitablement en dues línies, cal mantenir una forma de **piràmide**, és a dir, que la primera línia sigui més curta que la segona; o una simetria total o quasi total.

No podem separar mai: determinants i substantius, adjectius i substantius, formes verbals compostes, i perífrasis verbals, i sintagmes i locucions. A més a més, una línia de subtítol no pot acabar ni en **preposició** ni en **conjunció**, però sí que pot (i ha de) acabar amb un signe de puntuació quan n'hi hagi.

Quan hi hagi intervencions que s'allarguen més d'un o de dos subtítols cal evitar encavalcaments. Addicionalment, haurem d'intentar dividir-los per unitats informatives. No fem servir punts suspensius per indicar que el subtítol continua.

Pel que fa a les xarxes socials, és molt habitual trobar vídeos en format vertical. En aquests casos, la limitació de l'espai en pantalla pot provocar que les indicacions sobre la segmentació dels subtítols s'hagin de reajustar. En tot cas, caldrà respectar el temps de lectura màxim (16 c/s) i respectar els temps mínims i màxims d'aparició dels subtítols (11.2).

11.4. Convencions ortotipogràfiques

a) Puntuació

Els signes de puntuació tenen bàsicament els mateixos usos que en un text escrit normal i corrent. Cal puntuar bé. S'ha de tenir en compte que els signes de puntuació entren dins el còmput de caràcters màxims per línia (36). És recomanable que els signes de puntuació coincideixin en la posició final de línia, per afavorir la lectura fàcil dels subtítols i garantir que la divisió es basa en la separació d'unitats informatives.

A la taula següent s'especifiquen els usos d'alguns signes de puntuació que poden suscitar dubtes:

Guionet	Es farà servir per marcar les intervencions de cada personatge quan més d'un intervinguin alhora. No cal fer-lo servir quan només parla una veu o el subtítol només té una línia.
Cometes	Es fan servir cometes dobles altes, mai baixes ni simples, per marcar citacions textuais, referències metalingüístiques, capítols o fragments d'obres, o paraules amb grafies no normatives. Tancarem les cometes després del signe de puntuació final quan el text entre cometes sigui una oració completa.
Punts suspensius	Cal restringir-ne l'ús i no abusar-ne. Es reserven per a les frases inacabades o per a indicar dubte. A continuació dels punts suspensius farem servir majúscula quan comenci una oració nova i minúscula quan continuï l'oració anterior.
Signes d'interrogació i	Cal evitar abusar-ne i sobretot no duplicar-los ni triplicar-los. La imatge i el so acompanyen el subtítol i aporten matisos d'entonació que no cal representar amb

exclamació	<p>exclamacions que sumen caràcters innecessaris.</p> <p>Quan una oració interrogativa ocupi més d'un subtítol caldrà fer servir el signe interrogatiu d'obertura a més del de tancament.</p>
------------	---

b) Tipus de lletra

El tipus de lletra té alguns usos diferents dels habituals. En general, farem servir lletra rodona per als subtítols i reservarem l'ús de la **cursiva** per als casos següents:

1. Lletres de cançons i poemes recitats
2. Estrangerismes
3. Text en una llengua estrangera diferent de la resta
4. Títols d'obres completes
5. Veus distorsionades o que se sentin a través d'un aparell
6. Veus en off

Si dins d'un subtítol que ja està escrit en cursiva per algun dels motius anteriors, cal marcar una altra cosa també d'aquesta llista, es farà servir **rodona**. Per exemple: [veu en off] *No feu servir la paraula incorrecte.*

Si el format del vídeo no ens permet fer servir cursives, farem servir **cometes simples** en el seu lloc. Cal tenir en compte que aquest recurs suposa la suma de dos caràcters més al subtítol.

c) Abreviacions

No hem d'abusar de l'ús d'abreviacions perquè poden entorpir la lectura i acabar suposant més un inconvenient que no pas una facilitat. Ara bé, poden ser molt útils per reduir caràcters en casos en què els subtítols siguin massa llargs; sobretot si són fàcils de reconèixer per al públic general.

A la taula següent es mostren algunes de les abreviacions més útils a l'hora de reduir caràcters:

Abreviatures	N'hi ha de molt reconeixibles que són aconsellables com ara <i>Sr./Sra. o Dr./Dra.</i> (aquests exemples els farem servir només quan acompanyin noms propis, però no quan la paraula faci la funció de vocatiu: <i>Bon dia, senyor.</i>).
Escrüçaments	Quan els subtítols siguin traduïts, sempre que el registre ho permeti, podem recórrer a escurçaments com ara <i>cine, tele, boli o bus.</i>
Sigles i acrònims	<p>Cal recordar que s'escriuen sense punt ni espai. Algunes estan lexicalitzades i es poden escriure en minúscula (es poden consultar a les fonts de referència com l'ésAdir o el Termcat).</p> <p>Exemples de sigles i acrònims molt estesos i fàcilment reconeixibles: <i>IVA, BBVA, Renfe, Unicef, sida, covid, EUA, ONU, etc.</i></p>
Símbols	S'escriuen en minúscula sense punt ni espai. En general, s'escriuen separats de la xifra per un espai, però hi ha algunes excepcions possibles quan tinguem restriccions d'espai, com ara el símbol de percentatge o el símbol de grau.

d) Majúscules i minúscules

És molt important tenir en compte que la majúscula **no** es pot fer servir per destacar el text. Per fer això hi ha altres recursos com la cursiva o les cometes, que tenen cadascuna les seves funcions específiques.

L'ús de la majúscula, doncs, es reserva per als casos següents:

1. Inici d'oració
2. Noms propis (antropònims, topònims, organismes, etc.)
3. Després de signes de puntuació forts
4. Després de dos punts quan comenci una oració nova
5. Sigles i acrònims

e) Xifres i hores

Escrivim en lletres els números del **zero** al **deu** i en xifres la resta de números. Els números que vagin acompanyats de símbols sempre els escriurem en xifres: *mil euros*, però *1.000 €*. Farem servir un punt per separar els milers a partir de quatre xifres i els decimals els indicarem amb comes (ni amb punts ni amb apòstrof). Es faran servir números **romans** quan convingui: segles o noms propis de dinasties.

Per a les hores, en general, seguim el sistema de **12 h**, però si el guió fa servir l'hora digital fem servir el sistema de 24 h per coherència amb el text oral: *Menjarem a les 2.30*, però *Hora de la mort 23.57*. No cal fer servir ni el símbol *h* ni l'abreviació *a. m.* o *p. m.* En general, fem servir **xifres**, però si l'espai ho permet, es poden fer servir lletres: *Hem quedat a la una*.

f) Inserts

Els inserts² s'escriuen amb **minúscula**, també inicial, i entre parèntesis. En general, aniran centrats a l'extrem inferior de la pantalla, a l'inici del subtítol.

Només cal transcriure aquells cartells o textos que apareixen en pantalla que són **rellevants**, que el receptor no entengui o que tinguin importància per seguir el fil conductor del vídeo.

11.5. Traducció de subtítols

a) Llengües

Cal tenir en compte que en el text original hi poden aparèixer fragments en una altra llengua. En general, no caldrà traduir-los, però s'haurà de considerar si cal canviar-la per una altra en cas que tingui alguna mena de significat social o aporti informació de registre o context per al receptor. Per exemple, si apareixen uns estrangers espanyols en un context angloparlant, en la traducció al castellà caldrà fer-los parlar una altra llengua estrangera per als receptors meta.

b) Condensació

Quan traduïm tenim més marge de condensació que quan transcrivim. Hi ha una sèrie d'elements que poden ser prescindibles si cal condensar el text dels subtítols: noms propis o vocatius, repeticions, interjeccions, partícules interrogatives, fragments redundants, etc. Quan el registre ho permeti, també es poden fer servir sinònims, hiperònims o escurçaments de mots.

² Text que s'afegeix a la subtitulació, però que no forma part dels diàlegs. Per exemple, la transcripció d'elements textuais que apareixen en pantalla (rètols, cartes, llibres, etc.) o el títol de la peça audiovisual. També es fan servir per a informació addicional que se sol afegir en la subtitulació per a persones cegues que ajuda a descriure els elements sonors d'una escena (música, soroll, sons de telèfon, etc.).

c) Problemes de traducció

Ens podem trobar amb molts problemes de traducció en un text audiovisual: interjeccions i onomatopeies, jocs de paraules, caracterització dels personatges, unitats de mesura, noms propis, topònims, títols d'obres, etc. Per tal de solucionar-los, es poden consultar manuals de traducció, però el millor sempre serà encomanar la traducció a un professional, que també sabrà detectar-los en primer lloc.

11.6. Transcripcions

a) Diferents codis: interferències, estrangerismes, barreja de codis, etc.

Quan hi hagi part del text en una llengua diferent de la del vídeo, es diferenciarà fent servir cometes altes dobles per marcar-lo. En principi no caldrà traduir-lo, perquè s'entén que el públic l'entendrà de la mateixa manera que ho fan els interlocutors del text oral. En alguns casos, però, ens podem plantejar l'opció de traduir-los si són termes que poden resultar molt opacs. Aquesta decisió la prendrem en funció del públic destinatari.

b) Errors gramaticals

Sempre que el text original contingui errors gramaticals o sintàctics caldrà esmenar-los en els subtítols. Els subtítols han de ser lingüísticament correctes i, en cas que es vulgui escriure alguna cosa malament deliberadament per caracteritzar un personatge o representar fidelment la parla d'un interlocutor, l'assenyalarem entre cometes altes dobles. Cal anar amb especial cura amb els pronoms i les preposicions, que són les qüestions més susceptibles a errors en la parla oral.

c) Oralitat

En la mesura que sigui possible, els subtítols hauran de transmetre l'oralitat i l'espontaneïtat de les veus del vídeo. Això no vol dir que s'hagi d'introduir errors, però sí que de vegades trobarem frases inacabades o encavalcades, fruit de l'espontaneïtat d'alguns discursos, i caldrà representar-les amb els recursos que tenim disponibles; com ara els punts suspensius.

Referències bibliogràfiques

Portal lingüístic de la CCMA [esadir.cat]

BARTOLL, EDUARD: *La subtitulació. Aspectes teòrics i pràctics*. Vic: Eumo Editorial, 2012.

TELEVISIÓ DE CATALUNYA. *El català a TV3. Llibre d'estil*. Barcelona: Edicions 62, 1995.

Optimot [<https://aplicacions.llengua.gencat.cat/llc/AppJava/index.html>]